

Reactie Energie Samen Gelderland op het klimaatplan van de provincie Gelderland

Inhoud

1. De totstandkoming van het provinciaal Klimaatplan.....	1
2. De 'disclaimer' van de provincie Gelderland	2
3. De ondernemende burger in de energie-transitie.....	3
3.1. Actief betrekken en in positie brengen van de Gelderse burgers.....	5
4. Gebouwde omgeving	6
4.1. Betaalbaarheid en rechtvaardigheid	6
4.2. Betaalbaarheid en inclusie	7
5. Warmte	8
6. Mobiliteit.....	8
7. Duurzame energie	9
7.1. Omgevingsbeleid, ruimtelijke ordening en energie.....	9
7.2. Streven naar meer dan 50% financiële participatie en zeggenschap	10
8. Concluderend	12

Energie Samen Gelderland is de vereniging van de Gelderse energie-coöperaties. Wij zijn het provinciale deel van de landelijke koepel Energie Samen waarbinnen op alle relevante thema's specifieke programma's zijn ontwikkeld. Zo is Energie Samen Buurtwarmte onze organisatie die zich richt op de energietransitie in de gebouwde omgeving. Energie Samen Gelderland heeft een achterban van 35 lokale en regionale energie-coöperaties en is met haar coöperaties actief in al de zes RES-en. In december 2020 ontvingen we het Gelders Klimaat- en beleidsplan. We hebben onze achterban de provinciale tekst voorgelegd, haar besproken in ons bestuur en onze reactie samengesteld die we met onze achterban hebben getoetst¹. We zullen onze reactie zo kort mogelijk houden. Veel 'pointers' zijn mogelijk rede voor nader overleg en afstemming.

1. De totstandkoming van het provinciaal Klimaatplan

Energie Samen Gelderland noch haar achterban is betrokken geweest bij de totstandkoming van het provinciale klimaatplan. Zover wij kunnen na gaan hebben wij en onze achterban niet kunnen bijdragen aan de totstandkoming van de tekst die voorligt. Via bijvoorbeeld de GEA programma's zijn onderdelen van het klimaatplan in fragmenten aan de orde geweest. Natuurlijk zien we op onderdelen relevante noties en voorstellen terug. Energie Samen Gelderland werkt samen met de provincie Gelderland, onder andere op het vlak van verdere professionalisering van ons netwerk en uiteraard op specifieke beleidsvelden. We zijn goede bekenden van elkaar. In vrijwel alle reacties die we uit onze achterban werd de vraag gesteld welke visie de provincie Gelderland heeft op participatie omdat dit provinciaal plan slechts ter commentaar voor ligt. Het zijn de onderste treden van de participatielader. We denken dat het zinvol was geweest om samen op te trekken in het formuleren wat nodig is om gezamenlijk de Gelderse samenleving te verduurzamen. Samen komen we verder. Dat had het Klimaatplan kunnen versterken. Wij, als samenwerkende energie-coöperaties, zullen die constructieve positie blijven innemen.

¹ In deze tekst maken we een synthese van alle reacties. Het overgrote deel van de reacties vanuit de achterban en bestuursleden van Energie Samen Gelderland was kritisch, op een enkele (Brummen Energie) na die met een overwegend positieve reactie kwam.

2. De 'disclaimer' van de provincie Gelderland

In hoofdstuk 5, Monitoring en Bijsturing, stelt de provincie: *“Op dit moment lijken we de ambitie van 55% niet te halen. Met name de besparing van energie per jaar blijft achter op de 1,5%, waarvan wordt uitgegaan. Uit het PBL-rapport, dat de voortgang van het nationaal Klimaatakkoord in het najaar 2020 liet zien, bleek dat we als Nederland als geheel de 49% niet gaan halen. Begin 2021 gaan we ook voor Gelderland verschillende scenario's doorrekenen en zullen het Gelders Klimaatplan daarop herijken. Ook onderzoeken we of we extra CO₂ kunnen opslaan in de grond (CSS), als provincie CO₂-rechten kunnen kopen of kunnen compenseren door ergens anders duurzaam stroom op te wekken (bijvoorbeeld op zee)“.*

Uiteraard roept deze alinea direct veel vragen op. Nog voordat de inkt goed en wel droog is geeft de provincie zelf aan dat haar klimaatplan waarschijnlijk niet zal voldoen aan de gestelde ambities. Doelstellingen van 55% reductie zijn niet vrijblijvend. We constateren dat de provincie een stevige winstwaarschuwing geeft en de weg zoekt naar CCS of compensatie.

Wij denken dat er nog een enorme slag mogelijk is, bijvoorbeeld door de actieve burger meer in positie te brengen. Onze ervaring is dat veel van ons werk, van energieloket, energiecoach tot ontwikkeling van wind- en zonprogramma's en elektrische deelmobiliteit zeer positief ontvangen wordt. Bij de uitdaging om voldoende wind- en zonneparken te realiseren in onze provincie is lokaal eigendom en zeggenschap van groot belang. De Gelderse energie-coöperaties zijn hierin belangrijke partners. Tegelijk ervaren onze coöperanten dagelijks een zeer weerbarstige realiteit. De Gelderse overheden zijn veelal nog onvoldoende in staat gebleken om een gelijk speelveld te creëren waarin de maatschappelijke kracht en energie van de samenwerking voldoende kan opbloeien. Creëren we dat speelveld wél, dan zullen we op vele vlakken versnelling zien!

We zijn blij met de vele initiatieven op het vlak van duurzame energieopwekking, besparing, duurzame mobiliteit en brede communicatie die in Gelderland opbloeien. Tegelijk is er nog lang niet sprake van een productief en gelijk speelveld en het in positie brengen van de partijen uit de energieke samenleving. Dat leidt tot onnodige vertraging en weerstand. Zo constateren we dat met het nog beperkte aandeel van duurzame energie op land in Gelderland het aandeel (eigendom) van omwonenden bij grotere zonneparken in onze provincie nog zeer laag is. Voor wind ligt dat een stuk positiever, hoewel het om relatief weinig windparken gaat².

We staan nog maar aan het begin van een enorme ontwikkeling. De opgave is zó groot en uitdagend dat het nu tijd is krachten te bundelen en gezamenlijk deze ontwikkeling te faciliteren.

We nodigen de provincie uit om gezamenlijk mogelijk te maken wat nu nog onmogelijk lijkt en daarbij gezamenlijk het grote aantal belemmeringen op te heffen die in onze invloedssfeer liggen. Bij het wegnemen van die belemmeringen, bijvoorbeeld via stimulerend omgevingsbeleid, brede communicatie, opleiden coöperatieve projectontwikkelaars, het goed vormgeven van financiële en technische ontzorging bij verduurzamen van woningen, ontstaat zoveel beweging dat het realiseren van de (noodzakelijke) resultaten binnen handbereik komt.

- 1. Graag maken wij mét de provincie en andere mede-overheden een overzicht en daaraan gekoppeld actieplan om de meest dominante belemmeringen in beleid en uitvoering op te heffen.**

De voorzet ten aanzien van CSS (Carbon Sequestration Strategies... we begrijpen dat eigenlijk hiermee CCS bedoeld wordt, Carbon Capture and Storage) in het Klimaatplan vonden wij opmerkelijk. Negatieve koolstof-emissies zullen steeds belangrijker worden, zeker ná 2030. Het is niet het domein van onze energie-coöperaties maar we constateren wel dat kwantitatief de ruimte voor negatieve emissies (bovenop het verduurzamen van landbouw en onze bossen) zeer beperkt is terwijl de in het provinciaal klimaatplan gesuggererde route van CCS (afvangen, vervoer en opslag van CO₂ in aardgasvelden van de Noordzee) een ener-

² http://asisearch.nl/wp-content/uploads/2020/10/Rapport-Monitor-Participatie-ASISEARCH-Bosch-Van-Rijn-FINAL_30062020.pdf

gie-intensieve, dure en technisch zeer kwetsbare route lijkt te zijn³.

Ook de suggestie die in het Klimaatplan wordt gedaan t.a.v. het kopen van CO₂-rechten roept bij ons vragen op. We zijn bekend met aanbieders in Nederland en in het buitenland⁴. Veel critici wijzen op de 'papierwerkelijkheid' die rondom CO₂-rechten (credits) bestaat. De werkelijke én additionele bijdrage van deze credits is nauwelijks vast te stellen en wordt zeer betwijfeld. Liever zouden we dan zien dat de daarmee gemoeide gelden ingezet worden voor concrete energie(besparing)programma's.

2. We werken graag met de provincie Gelderland een programma uit, gericht om bijvoorbeeld via een CO₂-prijs gerekend op de resterende emissies een versnellingsfonds op te zetten.

De provincie doet een suggestie elders stroom op te wekken. Wind op zee wordt gesuggereerd door de provincie Gelderland. Nu kennen we allemaal de opgaven uit het Klimaatakkoord waarin een enorme versnelling van zowel hernieuwbare energie op land als windenergie op zee in worden geprojecteerd. En uiteraard is extra versnelling wenselijk en noodzakelijk. Echter, er is - en dat weet de provincie ook - geen ruimte in de planning van windenergie op zee om eventuele tekorten in resultaten van provincies te dekken. De ontwikkelsnelheid van wind op zee staat voor 2030 vrijwel op maximaal. We horen graag van de provincie of zij dat anders ziet. Het is - uiteraard - een discussie die wij als energie-coöperaties met grote regelmaat in het veld tegen komen.

In algemene termen valt het ons op dat de provincie zich in dit klimaatplan terughoudend op stelt. Bijvoorbeeld: "We proberen een bijdrage te leveren"; "Onze middelen en rol is beperkt" "Het vereist een groot gevoel van urgentie...." (dat is er dus niet? pg 4). We missen de integrale aanpak. Wat doet de provincie om financieel stromen in lijn te brengen om middelen te bundelen? Is er lobby richting het Rijk om financiële/fiscale systeem "klimaatpositief" te maken? Wat doet ze om de collega's buiten het energie-transitieveld "in stelling te brengen"? Dat zijn ten slotte de mensen "in de lijn" / in het bestaande "normaal", daar waar het werk anders moet worden aangepakt, opdat de initiatieven inderdaad zullen slagen. Waar is de analyse van de systeemveranderingen die nodig zijn. Waar is de visie op de transitie en de doorvertaling daarvan voor de plannen, acties, innovatie en maatregelen? De provincie spreekt van Groen Herstel. Welke systemische dilemma's komen dan aan de orde?

3. De ondernemende burger in de energie-transitie

De explosieve groei van energiecoöperaties⁵ is geen toevallige ontwikkeling. Het karakter van technologieontwikkeling en de impact van maatregelen op buurt- en woningniveau maken deze groei vrijwel onvermijdelijk én noodzakelijk. Vanwege die impact willen mensen dan ook zelf (of op collectief niveau) regie en eigenaarschap in handen hebben. Wind- en zonne-energie lenen zich bij uitstek voor lokaal of decentraal eigendom en beheer. De opwekking met deze technieken is relatief kapitaals-extensief met grote impact op de directe omgeving terwijl inkomsten en rendementen vrijwel direct (lage externe kosten) rendement opleveren. En door collectieven te vormen en rendementen te laten revolveren in de lokale samenleving ontstaat hiermee ook een zichzelf versterkende economische ruimte naar méér verduurzaming⁶. Ook op wijk- en buurtniveau is de essentiële rol van bewoners en wijkorganisaties steeds beter in beeld. Maatregelen om woningen energiezuinig te maken hebben vaak grote gevolgen achter de voordeur. Zonder het vertrouwen en actieve betrokkenheid van bewoners/eigenaren zal de energietransitie op buurtniveau niet van de grond komen. Sterker nog... zonder een integrale gebiedsontwikkeling waarin de belangen van de buurten en haar bewoners breed worden gewaardeerd zal veelal draagvlak voor energetische maatregelen ontbre-

³ Op dit moment is het nog niet duidelijk hoe CCS wordt gefinancierd. De huidige regering maakt CCS deel van het SDE++ regime, waarmee CCS dus ook direct concurreert met beschikbare financiering voor duurzame opwekking van energie. Daarnaast is - met de weinige ervaring met CCS (en ontbrekende ervaring met het opslaan van CO₂ in gasvelden op de Noordzee en het transport daar naartoe - de vraag hoeveel energie nodig is voor dit energie-intensieve traject en wat dat voor de Gelderse energieproductie gaat betekenen. Voordat CCS overwogen wordt door de provincie Gelderland dienen dergelijke vragen eerst aan de orde te komen.

⁴ Zoals vormgegeven vanuit de Stichting Nationale Koolstofmarkt of door partijen als de Climate Neutral Group.

⁵ <https://www.hieropgewekt.nl/lokale-energie-monitor>

⁶ <https://www.dutchpower.net/energie-cooperaties-een-onmisbare-schakel-in-de-energietransitie>

ken⁷. Daarbij groeit het besef dat het om veel meer dan laagdrempelige maatregelen op het gebied van energiebesparing gaat. Het gaat over het hele wijkenergiesysteem, van duurzame warmte- en elektriciteitsvoorziening via balancering in het net en warmteopslag naar (vaak collectief uitgevoerde) maatregelen op woningniveau. Het buurtenergiesysteem komt steeds meer in beeld als essentieel puzzelstuk waar bewoners regie over moeten en willen nemen⁸. Dit is een ontwikkeling vergelijkbaar met wind- en zonne-energie, maar van veel groter organisatorisch en financieel formaat.

Energie-coöperaties zijn feitelijk *Citizens Energy Communities*, zoals opgenomen in Europese regelgeving. Hun doelstelling is gericht op het leveren van diensten op het gebied van milieu, economie en sociale ontwikkeling die voordelen leveren voor haar leden of aandeelhouders of het lokale gebied waar ze actief zijn. Deze diensten zijn belangrijker dan het maken van financiële winst en kunnen gericht zijn op de productie van energie uit duurzame bronnen, de distributie, levering, consumptie, opslag, verdeling, het efficiënt gebruik en het leveren van laadfaciliteit voor elektrische auto's en het leveren van andere energiegerelateerde diensten aan haar leden of aandeelhouders. De ruimte voor de energie gemeenschappen om diensten te leveren op economisch, milieu en sociaal gebied is breed gedefinieerd. Dat is op Europees gebied bewust zo gedaan. Ook Europa verwacht, bijvoorbeeld op het gebied van levering van duurzame energie en energiebesparing, veel van de lokale energie gemeenschappen.

Dat is ook de rede geweest om de rol van deze 'energie-gemeenschappen' concreet vast te leggen in een verplichtende Europese richtlijn Europese Richtlijn ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen aangenomen door het Europees parlement en de Raad (Renewable Energy Directive RES2018/2001/EU). Punt 26 van deze richtlijn stelt: *Punt 26 van deze richtlijn stelt: "Member States should ensure that renewable energy communities can participate in available support schemes on an equal footing with large participants. To that end, Member States should be allowed to take measures, such as providing information, providing technical and financial support, reducing administrative requirements, including community-focused bidding criteria, creating tailored bidding windows for renewable energy communities, or allowing renewable energy communities to be remunerated through direct support where they comply with requirements of small installations"*.

Het is vanuit dit perspectief dat Energie Samen Gelderland en haar leden het Klimaatplan leest, met daarbij de vraag of het provinciaal beleid met voldoende kracht en ambitie bij zal dragen aan het speelveld dat overheid, markt en de energie-gemeenschappen gezamenlijk in positie brengt om de enorme uitdaging in de Gelderse energietransitie aan te gaan.

- 3. We willen graag met de provincie in gesprek over haar visie op de energieke samenleving en specifiek op de rol en taak van de Gelderse energie-gemeenschappen, waarvan wij vertegenwoordiger zijn. Dit in relatie tot de Renewable Energy Directive die stelt die stelt dat "Member States should ensure that renewable energy communities can participate in available support schemes on an equal footing with large participants".**

3.1. Actief betrekken en in positie brengen van de Gelderse burgers

De provincie Gelderland wil "inwoners ook in de rol van gebruiker en consument aanspreken. We sluiten daarbij aan op het motto van de rijks campagne 'iedereen doet wat'. " Energie Samen Gelderland heeft in haar ambitiedocument opgenomen dat het mobiliseren en actief betrekken van de Gelderse inwoners van het grootste belang is om de noodzakelijke kracht en beweging te mobiliseren van de Gelderse energieke samenleving. De provincie ziet die rol ook: "Energiecoöperaties richten zich naast de ontwikkeling van zonneprojecten en windparken steeds meer op woningisolatie en de ontwikkeling van warmtenetten". En op een aantal fronten werkt Energie Samen Gelderland ook constructief met de provincie Gelderland aan de versterking van de coöperatieve programmering. Tegelijk kan het provinciaal Klimaatplan concreter dan een voorzichtige uitwerking van onderwerpen onder de hoofdjes 'draagvlak' (vooral transparantie, communica-

⁷ DE FUSIE VAN BELANGEN Over duurzaamheid en rendement in de bouwsector REDE In verkorte vorm uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Sustainable Building & Development aan de Nyenrode Business Universiteit op donderdag 27 augustus 2009 door prof.dr.ir. Anke van Hal

⁸ <https://buurtwarmte.energiesamen.nu/>

tie) en 'bewustwording' (vooral aansluiten bij de rijkscampagne).

Energie Samen vindt dat de provincie hier een kans mist om samen met onder andere gemeenten en energie-coöperaties te werken aan actief, betrokken en collectief handelingsperspectief, hoog op de participatieladder (co-creëren). In vrijwel elke gemeente zijn bewonersgroepen en energiecoöperaties actief op het vlak van bewustwording, informatie en vooral met het ontwikkelen van concrete en renderende activiteiten op de meest essentiële vlakken van de energietransitie. Mede dankzij Energie Samen wisselen de bestaande en nieuwe initiatieven actief hun kennis en ervaring uit waardoor ze een steile leercurve doorlopen waarbij iedereen zich snel ontwikkelt. Dit draagt bij aan een grote inwonerbetrokkenheid. Het vergroten van deze inwoner-betrokkenheid en daarmee leggen van een stevige basis voor de Gelderse energiegemeenschappen is in het belang van de Gelderse energietransitie.

- 4. Energie Samen Gelderland stelt voor om samen met de provincie, gemeenten en andere partijen een brede campagne op te zetten gericht op het actief betrekken van de Gelderse inwoner bij de veelheid van activiteiten in de Gelderse energietransitie. We stellen graag onze kennis ervaring en netwerk ter beschikking om hieraan bij te dragen.**

In het coalitie-akkoord Samen voor Gelderland wordt ingegaan op het uitdaagrecht: "In navolging van wat bij gemeenten mogelijk wordt gemaakt, voeren wij ook bij de provincie Gelderland het 'Right to Challenge' geleidelijk in. Dit staat voor 'het Recht om uit te dagen'. De kern van deze aanpak is dat een groep (georganiseerde) bewoners taken van de provincie kan overnemen als zij denken dat het anders, beter, slimmer en/of goedkoper kan. Een voorbeeld hiervan kan zijn een functieverandering van bebouwing, waar nu veel bureaucratische regelgeving aan verbonden is". Gemeenten, maar ook de provincie, voeren op energiegebied activiteiten uit die uitstekend door energie-coöperaties uitgevoerd kunnen worden. Denk bijvoorbeeld aan de gemeentelijke energieloketten of de provinciale aanbesteding van de back-office van de Gelderse energieloketten. De 'Right to Challenge' komt in het provinciaal klimaatplan niet terug, hoewel een recente consultatieronde in opdracht van de provincie juist een belangrijk wenkend perspectief liet zien voor deze actieve vorm van burgerbetrokkenheid in de energietransitie⁹.

- 5. Energie Samen Gelderland organiseert graag samen met de provincie en gemeenten kennis- en trainingssessies om de mogelijkheden van de toepassing van het uitdaagrecht in de energietransitie breed te delen.**

4. Gebouwde omgeving

De Gelderse energie-coöperaties zijn zeer actief in de gebouwde omgeving. Ze vormen een belangrijk deel van de ruggengraat van de Gelderse energieloketten, vaak met een sterke regionale ondersteuningsstructuur en nauw verbonden met de landelijke back-office van HOOM. Ze zijn bij Wijk van de Toekomst betrokken en vormen daar, bijvoorbeeld in Culemborg, Apeldoorn (Loenen) of Wageningen, een belangrijke voorhoede. Ze geven vorm aan collectieve warmtevoorziening, in de vorm van flexibele midden- en laag temperatuur warmtenetten (in Culemborg ligt één van de eerste coöperatieve warmtenetten, in Wageningen is de fase tot realisatie gestart). Gefaciliteerd door Energie Samen Buurtwarmte zijn ze deel van een landelijk kennis- en ontwikkelnetwerk. Samen met Klimaatverbond Nederland wordt een uitwisseling met de Deense counterparts opgezet, gericht op het wederkerig uitwisselen van (warmte-)kennis. Denemarken is een land met een zeer uitgebreid coöperatief warmtesysteem. Ook met Klimaatverbond Nederland investeren we in financiële en technische ontzorging van bewoners/eigenaren via de ontwikkeling van maatschappelijke energiedienstenbedrijf of onderdelen daarvan (bv in relatie tot de EU REACT fondsen voor Oost Nederland gericht op het realiseren van een schaa sprong in de energiebesparing via laagdrempelige woningdossiers en sterke financiële adviezen). Via slimme combinaties tussen laadinfrastructuur en elektrische deelmobiliteit wordt gewerkt aan netbalancing terwijl Energie Samen Buurtwarmte met o.a. Klimaatverbond Nederland, Alliander, de HAN en van Wijnen zich richt op integrale wijkenergiesystemen. In een aantal regio's zijn de energie-coöperaties, onder andere via hun energiecoaches, betrokken bij samenwerking rond energiegearmoede en leveren ze (bv via de Arnhemse energiebank en directe samenwerking met het sociale domein)

⁹ <https://righttochallenge.nl/voor-overheden/provincie>

advies en hulp die structureel bij draagt aan het verminderen van dit ernstige probleem.

Vanuit deze ervaring en kennis waarderen de focus op samenhang die we in dit hoofdstuk gebouwde omgeving aan treffen. Het benoemen van zowel de koelte- als warmteproblematiek en de focus op integrale wijkprocessen is positief.

4.1. Betaalbaarheid en rechtvaardigheid

De provincie is echt té bescheiden als het gaat om de kansen en ruimte die er in de gebouwde omgeving liggen voor de energietransitie. Zo stelt ze op pg 30 *"We hechten aan betaalbaarheid van de energietransitie in de gebouwde omgeving voor iedereen. We zetten ons in voor een transparante en rechtvaardige verdeling van de kosten en baten van de energietransitie. Als provincie hebben we hier maar beperkt invloed op. Om die reden werken we nauw samen met het Rijk, gemeenten, woningcorporaties en netwerkbedrijf Alliander. Betaalbaarheid is primair een verantwoordelijkheid van het Rijk dat gaat over de energiebelasting en wettelijke kaders die de kosten en baten van de energietransitie beïnvloeden. Als provincie kunnen we bijdragen aan betaalbaarheid door de inzet van financieringsinstrumenten zoals subsidies of laagrentende leningen"*.

We waarderen de in de afgelopen jaren opgebouwde steun voor de energieloketten en de uitbouw van enkele belangrijke financieringsopties, zeker die gericht zijn op kwetsbare groepen in de Gelderse samenleving. Echter, de provincie Gelderland is werkelijk veel te bescheiden als het gaat over de beperkte invloed van de partijen in de Gelderse samenleving om gezamenlijk in de Gelderse wijken en buurten de energietransitie ook concreet vorm te geven en maakt zich té afhankelijk van het Rijk. Ook binnen de huidige kaders is door een slimme en opgeschaalde aanpak vergaande verduurzaming financieel rendabel te maken. Maatschappelijke energiedienstenbedrijven zullen hierin een rol kunnen spelen, waarin overheid, markt en burgerorganisaties samen werken om vraag en aanbod goed georganiseerd én gefaciliteerd bij elkaar te brengen. Zodat een schaa sprong bereikt wordt in een gebundelde aanpak die zowel kosten van uitvoering en transactie verlaagt als de kwaliteit van advisering en zekerheden met energieprestatiegarantie versterkt.

Weliswaar stelt de provincie in haar Klimaatplan (pg 35): *"Door in te zetten op financiering en het ontzorgen van bewoners, bieden we - in afwachting van structurele maatregelen van het Rijk - een handelingsperspectief. Bewoners, energie-coöperaties, woningcorporaties en ondernemers komen zo over de drempel van plan naar realisatie. Projecten binnen dit spoor zijn de Investeringsimpuls verduurzaming sociale huurwoningen, het Ontzorgingsprogramma verduurzaming maatschappelijk vastgoed, de Stimuleringslening Toekomstbestendig Wonen, Transform, de startup Woningabonnement (WOAB), Energy Services Compagnies (ESCO), de Groene Club en andere financiële en ontzorgende concepten of arrangementen"*. Energie Samen Gelderland ziet in de praktijk maar een beperkte inspanning in Gelderland op dit vlak en hoewel de energiecoöperaties hier worden genoemd zijn we niet betrokken noch gefaciliteerd op dit onderwerp via de provincie. Er is echter intensieve afstemming tussen Gelderse gemeenten, Energie Samen Buurtwarmte, coöperatieve energieloketten en Klimaatverbond Nederland om Gelders en landelijk, gekoppeld aan de totstandkoming van gemeentelijke warmtetransitievisies en wijkuitvoeringsplannen vorm te geven aan energiedienstenbedrijven.

- 6. Energie Samen Gelderland stelt voor om op deze thematiek van financiële en technische ontzorging de samenwerking met de provincie Gelderland, de gemeenten, het consortium van Klimaatverbond Nederland met Energie Samen Buurtwarmte, SVn en LSA Bewoners, te versterken en gezamenlijk te onderzoeken of en op welke wijze de ontwikkeling van maatschappelijke energiedienstenbedrijven in Gelderland versneld kan worden.**

4.2. Betaalbaarheid en inclusie

In relatie met de thematiek van 'betaalbaarheid en inclusie' constateert Energie Samen Gelderland dat in het Gelders Klimaatplan zeer beperkt aandacht wordt besteed aan de thematiek van energiearmoede. De term komt in het document één keer terug. Op pg 30 staat *"Samen met gemeenten, maatschappelijke organisaties en maatschappelijke initiatieven zetten we ook in kwetsbare wijken projecten op. Die zijn gericht op*

mensen met beperkte financiële mogelijkheden en daar werken we aan het tegengaan van energiearmoede, zodat energie voor iedereen betaalbaar blijft". Daarmee koppelt de provincie deze thematiek vooral aan het wijkenwerk, zoals Wijk van de Toekomst. Een aantal Gelderse energiecoöperaties is actief op deze thematiek van energiearmoede en werkt (bv in Arnhem met de Energiebank) nauw samen met de diverse maatschappelijke organisaties die bij deze thematiek betrokken zijn. Ook de gebiedscoöperatie Rivierenland kent specifieke programma's voor mensen met een laag inkomen terwijl door heel Gelderland heen actief geïnvesteerd wordt in het betrekken van bewoners die zelf niet of onvoldoende kunnen investeren in duurzame energie en energiebesparing. Energiecoaches trekken op met maatschappelijke organisaties. Een goed energieadvies kan structureel een stevige bijdrage aan het inkomen van mensen met een kleine beurs betekenen. Het is een stevig en uitdagend werkveld. Ten aanzien van inclusie, onder andere gericht op deelname van Nederlanders met een migratie-achtergrond, is ook veel werk te doen. De energie-coöperaties zijn dominant witte organisaties met een relatief hoog percentage hoog-opgeleiden.

- 7. Energie Samen Gelderland constateert dat op de thema's van betaalbaarheid en inclusie sprake is van een stevige uitdaging ligt in het bereiken van deze belangrijke delen van de samenleving. Het is bij onze eigen organisaties nog vaak een aandachtsveld dat té weinig ruimte krijgt. We constateren dat ook de provincie Gelderland in haar Klimaatplan er maar zeer beperkt aandacht aan besteed. We stellen voor om samen op te trekken en een verkenning te doen, ook samen met organisaties actief op de relevante onderwerpen, om gezamenlijk dit werkveld in beeld te brengen en gericht activiteiten hierop te ontwikkelen.**

5. Warmte

We vinden het terecht dat warmte en de warmtenetten in het provinciale klimaatplan veel aandacht krijgen. Het is goed dat de meer flexibele en adaptatieve vormen van midden- en laagtemperatuur warmtenetten genoemd worden. Tegelijk is de uitspraak dat - in tegenstelling tot de wijkaanpak - de aanpak van warmtenetten sectoraal wordt opgepakt opmerkelijk. Hebben we hier te maken met de meer klassieke benadering vanuit de grote warmtenetten gekoppeld aan afvalverbranding? En is daaraan de ambitie van 10.000 aansluitingen/jaar verbonden? We zijn benieuwd naar de onderbouwing van deze ambitie en de daarvoor noodzakelijke maatschappelijke acceptatie. We kunnen ons niet voorstellen dat de warmtenetten, flexibel gekoppeld aan zowel warmte -als koeltevraag en passend bij de staat van isolatie en energiemangement van woningen, niet integraal deel zijn van de wijktransitie en haar energiesysteem.

We missen in het provinciale klimaatplan een visie op ontwikkeling en beheer van de nieuwe generatie warmtenetten. Energie Samen Buurtwarmte heeft intensief contact met onze Deense counterparts (volop coöperatief, ook bij de grote warmtenetten) terwijl ook in Gelderland de interesse in coöperatieve warmtenetten (ook kleinschalig, gekoppeld aan aqua -en riothermie en full electric wijkstrategie) snel toe neemt.

- 8. Onze coöperatieve warmtepartner Energie Samen, Buurtwarmte wil graag haar bijdrage leveren aan het expertteam warmte, de regionale structuur warmte, het Gelders warmte infrabedrijf en de hieruit volgende activiteiten. We doen dat vanuit onze integrale aanpak, aansluitend bij de Buurt Energie Systemen die de komende jaren zich zullen ontwikkelen. We vragen de provincie om onze experts hierbij te betrekken.**

6. Mobiliteit

Gelderse energie-coöperaties zijn actief op het vlak van elektrische deelmobiliteit en laad-infrastructuur. Op deze thematiek werken coöperaties en provincie samen. Zo kunnen coöperaties een financiële bijdrage krijgen voor de exploitatie van een nieuwe elektrische deelauto. Het gaat om een vast bedrag van €5.000 per elektrische deelauto. De aanvraag moet gaan om minimaal 2 en maximaal 10 elektrische auto's. De energie-coöperaties die mee dachten met deze regeling bieden zelf al elektrische deelauto's aan. In opdracht van de provincie ontwikkelden ze ook een stappenplan om energie-coöperaties die nog onbekend zijn met deelauto's op weg te helpen en enthousiast te maken. Het stimuleren van elektrische deelmobiliteit is een uitdaging. Niet alleen vormen de hoge opstartkosten en de onrendabele top een belemmering, maar ook de burgers zelf. Van hen wordt een grote ommezwaai verwacht. Huishoudens moeten immers

eerst de stap naar een elektrische auto maken en dán nog de stap van bezit naar delen.

De komende jaren zal deze ontwikkeling verder geïntensiveerd moeten worden. Want met elektrische deel-mobiliteit wordt deze duurzame aanpak toegankelijk voor mensen die niet zélf kunnen investeren in de aanschaf van een elektrische auto, neemt de parkeerdruk af én wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan het verminderen van het materiaalbeslag (strategische grondstoffen) door de groei van duurzame mobiliteit. Daarnaast zal er toenemende belangstelling zijn voor de uitrol van slimme laadinfrastructuur, goed te koppelen aan zowel de elektrische deelmobiliteit als de collectieve en individuele opwekking van duurzame energie. Flexibiliteit, opslag en slim schakelen wordt dan het nieuwe normaal.

- 9. Focus op de rol van elektrische deelmobiliteit en slimme laadinfrastructuur, mede gekoppeld aan de wijktransitie, juicht Energie Samen Gelderland toe. Intensivering van de samenwerking, ook met gemeenten, is hierbij van belang. Energie Samen Gelderland nodigt de provincie en gemeenten uit om hierop gezamenlijk een programma uit te werken.**

7. Duurzame energie

In het provinciaal klimaatplan wordt goed in kaart gebracht welke opgave er ligt als het gaat om grootschalig opwekking van duurzame energie op land. De provincie en de Gelderse gemeenten werken, logisch, vanuit het Klimaatakkoord via de Regionale Energie Strategieën. In de zes Gelderse regio's zijn nu de eerste concept-RES-en af en gaat het spannend worden. De provincie heeft hier (vanuit de omgevingsvisie) een kaderstellende taak. Immers, het verdelen van schaarse ruimte, de complexe en samenhangende ruimtelijke ordening, is een taak waarin provinciale regie van belang is. Daarnaast heeft de provincie een sterk faciliterende rol. Bijvoorbeeld om te voorkomen dat in elke regio en gemeente het wiel opnieuw moet worden uitgevonden en dat voldoende expertise aanwezig is bij de vaak complexe en uitdagende vraagstukken. Maar, uiteraard, de gemeenten hebben hier vooral ook een eigen opdracht waarbij ze bestuurlijk en ambtelijk toch vooral hun eigen broek omhoog moeten houden. In de provinciale aanpak zijn een aantal specifieke aandachtspunten van belang, zoals een gemeenschappelijk uitnodigingskader voor grootschalig zon- en windenergie, financiële participatie en zeggenschap in grote energieprojecten en het in positie brengen van de coöperatieve sector om de uitdaging met snelheid en kracht aan te gaan.

7.1. Omgevingsbeleid, ruimtelijke ordening en energie

Als het goed is zijn in 2025 de meeste vergunningen voor de enorme groei van het aantal zonne- en windparken in Gelderland vergeven. Dat is nog maar een begin... na 2030 zal die capaciteit nog sterk moeten groeien. De ontsnappingsroute in de 'disclaimer' van de provincie... wind op zee ... lijkt een wel zeer onwaarschijnlijke. Die groei is al geheel volgeboekt met claims. Dat terwijl door elektrische mobiliteit en elektrificatie van de warmtevoorziening in de gebouwde omgeving de vraag naar duurzame elektriciteit alleen maar zal groeien. En dan hebben we het nog niet over de andere 'ontsnappingsroute' die de provincie suggereert; CCS. Ook daarvoor is veel duurzame elektriciteit nodig.

De druk op de schaarse ruimte zal door de energietransitie sterk toe nemen. Dat vraagt om excellent ruimtelijk beleid en goed voorbereide trajecten vanuit provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies op energie. De regelgeving verandert, van de meer klassieke toelatingsplanologie (waarin restrictieve bestemmingsplannen scherp aangaven wat wel of niet mag) naar een moderne vorm van uitnodigingsplanologie aansluitend bij de omgevingswet die toch ergens in 2022 van kracht zal worden. De klassieke gebiedsontwikkeling, zowel voor het buitengebied als de woonwijken, wordt ook integraler en procesmatig ingericht en organische gebiedsontwikkeling genoemd. De gebiedspartijen, bewoners, bedrijven, woningcorporaties en anderen, zijn veel meer aan zet om in open processen invulling te geven aan de uitdagingen die voor liggen.

Met die omgevingswet gaat veel veranderen. Belangrijk is om te beseffen dat de wet er op gericht is om initiatieven vanuit de samenleving te vergemakkelijken ('uitnodigingsplanologie') en daaraan niet te veel beperkingen op te leggen. Dat klinkt uitermate vriendelijk tot je beseft dat het bouwen van een spuuglelijke bedrijfshal, flat, megastal of parkeerterrein in je achtertuin ook tot die initiatieven behoren waarvoor de

wet het makkelijker dreigt te maken. En dat geldt ook voor zonne -en windparken. De wet ambieert ook dat we nu echt SAMEN gaan sturen op integrale omgevingskwaliteit en leefbaarheid . Dat wordt dus met die duurzame energie opgave een enorme uitdaging. In plaats van buurt- en wijkspecifieke bestemmingsplannen komt er bijvoorbeeld maar één gemeentelijk omgevingsplan waarin logischerwijze vooral algemene regels staan die veel ruimte laten om daarbinnen maatwerkoplossingen te vinden. De Omgevingswet legt verantwoordelijkheid terug bij de maatschappij. Vertrouwen, integraal werken en dereguleren zijn hierbij kernbegrippen. De nieuwe wet doet een beroep op de algemene zorgplicht van mensen en organisaties in onze samenleving. Initiatiefnemers krijgen meer dan ooit de taak om draagvlak te creëren voor hun plannen. Dit betekent ook dat ze bereid moeten zijn om hun plannen aan te passen.

Het provinciaal klimaatplan gaat niet echt in op deze radicale verandering van regelgeving en de kansen en risico's die dat oplevert, zeker in relatie tot de ruimte die ontstaat voor zowel initiatieven op het vlak her-nieuwbaar op land als de proceskant die voor de samenleving zo van belang is.

- 10. Energie Samen Gelderland vraagt de provincie om samen met betrokkenen in inventarisatie te maken van zowel de kansen als bedreigingen die het gevolg zijn van de op handen zijnde wetswijziging (omgevingswet) in relatie tot hernieuwbare energie op land. Waarbij specifiek aandacht wordt gevraagd voor het inventariseren van de ondersteuning die nodig is om deze transitie in regelgeving goed te faciliteren. Energie Samen vraagt aan de provincie om gezamenlijk, ook voor de initiatiefnemers van duurzame energieprojecten, de scholing hierop ter hand te nemen en daarbij de gemeenten ambtelijk en bestuurlijk goed te betrekken.**

7.2. Streven naar meer dan 50% financiële participatie en zeggenschap

"Energie-coöperaties zijn, zeker gezien het uitgangspunt van minimaal 50% financiële participatie, belangrijke partijen. Coöperaties vervullen een belangrijke rol bij participatie en dragen bij aan de realisatie van duurzame opwek", zo wordt in het provinciale klimaatplan gesteld. Het is goed dat het streven naar meer dan 50% financiële participatie en zeggenschap in alle zes de Gelderse RES-en is opgenomen. Tegelijk constateert Energie Samen Gelderland, juist samen met vertegenwoordigers uit de zes regio's, dat de borging van dit streven, in combinatie met omgevingsfondsen en gesocialiseerd grondbeleid, in géén van de zes Gelderse regio's in beleid en uitvoering vorm heeft gekregen. Energie Samen Gelderland doet hier, samen met het Gelders Energieakkoord en Klimaatverbond Nederland, onderzoek naar (met steun van RVO, in goede afstemming met partijen als het Nationaal Platform van de Res-en (NPRes), kadaster en andere provincies). Uit dat onderzoek blijkt dat de 'maatschappelijke tender' de meest veelbelovende vorm is om de buitenwettelijke eisen (binnen de wetgeving mag financiële participatie niet worden afgedwongen) de beste kans van succes te bieden. Dat betekent in concreto dat gemeenten in drie stappen het proces naar vergunningverlening voor grootschalig zon- en windenergie vorm kunnen geven: (1) vanuit een concept ruimtelijk/maatschappelijk kader naar een marktconsultatie naar (2) naar een eerste selectie (tranche) van partijen op basis van ruimtelijk relevante eisen en (3) naar een finale selectie op basis van aanvullende maatschappelijke eisen (zoals lokaal eigendom, zeggenschap, omgevingsfonds en gesocialiseerd grondbeleid).

Het gaat hier dus om een specifieke uitwerking van het omgevingsbeleid en uitnodigingsplanologie. Die is noodzakelijk om het optimale lokale eigendom, zeggenschap en omgevingsfonds te realiseren. Gemeenten en maatschappelijke partijen hebben nog maar beperkt kennis en ervaring in deze processen.

- 11. Energie Samen Gelderland vraagt de provincie om in haar omgevingsverordening, in lijn met wat in de zes Gelderse concept RES-en is afgesproken, financiële participatie en zeggenschap, omgevingsfondsen en gesocialiseerd grondbeleid op te nemen.**
- 12. Energie Samen Gelderland vraagt de provincie om het gezamenlijk uitwerken van de ondersteuning naar gemeenten en de georganiseerde burgers om het proces van maatschappelijk aanbesteden van de grootschalige wind- en zonne-energie opgave goed vorm te geven. Daarbij wordt aangesloten bij de kader van omgevingsbeleid (uitnodigingsplanologie) en optimaal toegewerkt naar een transparant proces dat leidt tot reële financiële participatie en zeggenschap in deze projecten van de lokale omgeving.**

Voor wind- en zonne-energie speelt lokaal veelal de vraag naar gesocialiseerd grondbeleid. Dat is een actieve vorm van grondbeleid waarbij niet alleen de eigenaar van de grond waar het energieproject komt een vergoeding krijgt, maar ook de omgeving hierbij kan profiteren. De omgeving ondervindt immers ook de hinder van het project. Er is goede ervaring opgedaan met dergelijke gebiedsonderhandelingen, maar gemeenten hebben veelal de kennis niet in huis om hieraan vorm te geven.

13. Energie Samen Gelderland vraagt de provincie om samen op te trekken bij het vormen van een expert-team die partijen in ontwikkelgebieden voor wind- en zonneprojecten kan ondersteunen bij het vormgeven van coöperatieve gebiedsontwikkeling en gesocialiseerde grondvergoedingen.

De provincie hanteert een ontwikkelsubsidie voor grotere coöperatieve zon- en windparken. Energie Samen Gelderland is daar positief over. Ook landelijk is er een ontwikkelfonds¹⁰ dat Energie Samen met het ministerie EZK en een aantal provincies beheert. Dit revolverend fonds, waaraan ook begeleiding en advies is gekoppeld, zien we als een volgende stap. Het zou goed zijn als de provincie met haar ontwikkelsubsidie de aansluiting vindt bij dit gezamenlijke ontwikkelfonds, zodat hiermee ook volume en kracht wordt gegeven aan deze landelijke opgave. Door sterker gezamenlijk op te treden en doordat een dergelijk ontwikkelfonds revolverend het rendement naar nieuwe projecten kan laten lopen ontstaat hiermee grotere kracht terwijl deskundigheid geconcentreerd wordt. Op termijn verwachten we in dit ontwikkelfonds ook ruimte voor coöperatieve warmteprojecten. Een positieve ontwikkeling waar we vanuit ons Gelders werkveld graag bij aan sluiten.

14. Energie Samen Gelderland vraagt de provincie Gelderland in gesprek te gaan met EZK en Energie Samen om een voorstel uit te werken de Gelderse ontwikkelsubsidie te integreren in het landelijk ontwikkelfonds voor duurzame energie.

8. Concluderend

Het provinciaal Klimaatplan is geen innovatief plan van een provincie die voorop wil gaan maar op belangrijke aspecten behoudend, terughoudend en vaag met een disclaimer dat het plan waarschijnlijk onvoldoende zal zijn om de ambitie van 55% CO₂-reductie in 2030 te halen. Dit plan past onvoldoende bij de dringende urgentie van de problematiek en bij de aanwezige kansen en het bestaande momentum om daar met zijn allen een fundamentele en waarde-genererende transitie tegenover te zetten. We kunnen dit plan samen versterken.

Bij de coöperaties die lid zijn van Energie Samen Gelderland is het glas vrijwel altijd half vol. Het is goed dat de provincie Gelderland een klimaatplan voor de langere termijn heeft opgesteld. Wij dragen graag bij aan de concretisering en versnelling van dit plan, zodat de doelen die de provincie formuleerde ook werkelijk gehaald worden. De Gelderse energie-coöperaties maken een snelle ontwikkeling door en zullen - zeker als ze constructief worden betrokken - uitgroeien tot één van de belangrijke spelers in het Gelders klimaatbeleid. We hebben hiervoor een aantal voorstellen gedaan. Op dit moment is het klimaatplan nog vooral een provinciaal beleidsstuk. We hopen en verwachten dat wij, ook als actieve deelnemers in het Gelders Energieakkoord, samen met de provincie, in volgende versies nog meer de bundeling van beleid en acties vanuit de energieke samenleving terug zullen vinden.

¹⁰ <https://energiesamen.nu/pagina/35/financiering/43/ontwikkelfonds-voor-energiecooperaties>